

Nagy Gábor

A középkori Svéd Királyság egy törvénykönyvéről (Magnus Erikssons Landslag)

A királyság kialakulása századokon át tartott,¹ egy ideig az ország egyes részeiben a keresztény és az azt megelőző hit (*asatro*) egymás mellett élt, országalapítónak² (*Sveriges grundare*)³ akár az 1266-ban meghalt Birger Magnusson *jarl* is tekinthető. A különböző területek királysággá egységesülésének jogi szempontból meghatározó eleme e Birger *jarl* dédunokájának, Magnus Erikssonnak⁴ az alcímben említett, a 14. század közepén kelt törvénykönyve, közkeletű rövidítéssel MEL (olykor MELL).⁵ Az alábbiakban először a jogi egységesülés előtti állapotról lesz szó, mégpedig mindhárom észak-európai királyságban – közös vonásuk ugyanis, hogy lakóik sokáig területenként eltérő jogrenddel éltek. Ezt követően Magnus Eriksson két apai felmenőjének törvényeiből idézek, ugyanis mindkettőjükhöz országos hatályú jogalkotás köthető, végül pedig bemutatom a törvénykönyv szerkezetét, fejezetenként kitérve néhány rendelkezésére is.

1. Területi jogrendek

Dániában a saját jogot (*landskabslov*) alkalmazó területi gyűlések, *landstingek* száma a 13. századra háromra szűkölt.⁷ Az, amelyik az érsekség központjában, Lundban működött, a legrégebben, a század elején írásba foglalt jogkönyvet (*Skånske Lov*) használta,⁸ ezzel élt Skåne, Halland, Blekinge és Bornholm.⁹ Észak-Jylland (továbbá az utóbb egyik városáról Slesvignek nevezett Dél-Jylland)¹⁰ és Fyn lakóinak a Viborgban üléselő állt rendelkezésükre (kivéve az itt élő frízeket). Ezen alkalmazták a legismertebb törvénygyűjteményt (*Jyske Lov*), egyben az egyetlen

olyat, amelyik királyhoz köthető, írásba foglalt változatát ugyanis a Valdemárok kora (1157–1241) utolsó uralkodója, a 16. században Győzedelmesnek nevezett II. Valdemár és hatalmasai 1241 márciusában hagyták jóvá Vordingborgban. A Ringstedben tartott *landsting* Sjællandé (valamint 1284-től Lollandé, Falsteré és Mønéné) volt, ezen részben Valdemár törvényével (*Valdemars Sjællandske Lov*) éltek, részben Erikével (*Eriks Sjællandske Lov*). Az előbbi eredetileg jogkönyv lehetett, azaz magánkezdeményezésre kezdték írásba foglalni, végső alakját talán az említett II. Valdemár után nevezték el,¹¹ az utóbbi név-

adója az 1250-ben meggyilkolt legidősebb fia, Ekepénzes (*Plovpenning*) Erik lehet.¹² A királyság e jogi széttagoltságának II. Krisztián vetett véget az 1522. január 6-án kiadott törvénygyűjteményével (1934 után kialakuló néven *Land- og Bylov*, azaz a vidéken, illetve a városban élőknek készítettett törvény). Ismételten kiemelik rendelkezései modern, tisztviselőkre építő, központosító, humanista stb. jellegét,¹³ gyakran emlegetett a parasztyerekek taníttatásával foglalkozó 125. capitulum.¹⁴ A király azonban 1523 áprilisára megbukott Dániában, és vele a törvényei (észak-jyllandi nemesek a törvénygyűjtemény egy példányát Viborgban el is égették), a széttagoltság így egészen 1683-ig fennmaradt.¹⁵

A középkori Norvégia – értve ezen most a néhai norvég impériumnak (*Norgesveldet*)¹⁶ csak a fő alkotóelemét – déli részét a Dovre választotta el Trøndelagtól. A Dovre, illetve a Langfjella hegyláncok a tőlük délre, illetve keletre eső területet (Østlandet avagy *det sønnenfjellske Norge* [a hegyektől délre levő Norvégia]) választották el a nyugatra esőtől (Vestlandet, Trøndelaggal és a még északibb résszel együtt *nordenfjellske Norge*), ez a megosztottság egyidőben politikailag, az országtanács¹⁷ működésében is érvényesült. Jogilag a királyság sokáig négy, saját törvénnyel (*landskapslove*) rendelkező joghatóságra (*lagdømme*) oszlott. Az adott terület teljes jogú lakói megjelentek a gyűlésen (*lagting*), ahol egyebek között peres ügyeiket intézhették másodfokon. A Gulenben tartott *lagting* által alkalmazott, 1260 körül leírt *Gulatingslov*¹⁸ például a Vestlandban élők számára volt érvényes, a Borgban (a mai Sarpsborgban) tartott gyűlésen a vélhetőn a 12. század második felében lejegyzett,¹⁹ 1268-ban Magnus Hákonsson (†1280) király

„Szándékos támadás” az 1430-as Magnus Eriksson-féle B 68-as kódexben⁶

(az említett Ekepénzes Erik veje) által átdolgozott *Borgartingslov* érvényesült, például Telemark lakói számára, Østland egy része számára pedig az Eidsvollban tartotté (*Eidsivatingsslov*, 1268-ban szintén átdolgozva a király által). A frostai gyűlésen használt, 1260 körül leírt *Frostatingslov*²⁰ például Viken lakosságát kötelezte, a frostaiak azonban az uralkodó által 1269-ben küldött, felülvizsgált változatot elutasították. 1274-ben aztán a király a vidéken élők számára fejezetekre (*bolkar*),²¹ ezeken belül capitulumokra oszló, egységes törvénykönyvet (*Magnus Lagabøters landslov*,²² röviden általában *Landslova*),²³ adott ki, amelyet a négy *lagting* sorban elfogadott. 1350 körül – amikor Svédországban a MEL keletkezett – minden 1150 norvégiai lakosra jutott belőle egy kézirati példány.²⁴

1276-ban a király a *Landslov* változataként Bergen számára is készítettett egy törvénykönyvet (*Bylov*), amelyet aztán a többi város is megkapott, azaz lényegében bekövetkezett a Norvég Királyság jogi egységesülése. E várostörvényt 1621-ben váltotta fel a IV. Krisztiáné, a vidékit 1687-ben az V. Krisztián által kiadott *Norske Lov*. Magnus Hákonsson király e ténykedésével kiérdemelte a Törvényjavító (*Lagabøte*)²⁵ jelzőt, ő Norvégia középkori jogtörténetének kétségtelenül legjelentősebb alakja – egyben Magnus Eriksson egyik anyai dédapja.

A Norvégiától és Dániától keletre eső, igen lassan Svéd Királysággá összeálló területek történetének tanulmányozását nem könnyíti meg az írott források csekély volta. Ezeknek éppen jogtörténetileg kiemelkedő jelentőségű csoportját alkotják a *landok*ban érvényes jogrend lejegyzésével keletkezett ósvéd nyelvű szövegek (*landskapslagar*),²⁶ döntően a 13. század második feléből, a 14. első harmadából. Területileg két nagy csoportra oszlanak,²⁷ a göta törvényekére (*göotalagar*),²⁸ illetve az általában kisebb fiatalabb svea törvényekére (*svealagar*). Keletkezésük szerint egyik részük a magánkezdeményezésre készült jogkönyveké (*rättsböcker*), a másik a királyok által megerősített törvénykönyveké (*lagböcker*). Az előbbi eleme például a *Västgötalagen* (VgL)²⁹ néven ismert, ezzel Västergötland, Dalsland és Småland egy kis darabja élt (azaz e *landok* egyetlen *lagsagát* alkottak), vagy a döntően 13. századi állapotot megörökítő *Östgötalagen*, amelyet Östergötlandon kívül Småland egy részében, valamint Ólandon alkalmazták, és ez lett a MEL egyik alapja is. Akár a VgL és az ÖgL, a *göotalagar* közé tartozott a smålandi is (*Smålandslagen*, SmL), amely 1300 körül keletkezhetett, hatálya a terület déli részére terjedt ki. A *lagböcker* legismertebb darabja a *svealagar* egyike, az upplandi (*Upplandslagen*, UL). Ez az ÖgL mellett a MEL másik fő alapja,³⁰ megerősítésére a kiskorú Birger Magnusson király nevében, 1296. január 2-án került sor.

2. Törvényalkotó felmenők

Birger Magnusson Magnus Eriksson egyik apai nagybátyja volt, a Bjälbo-nemzetség e családja méltán tekinthető a középkori svédországi jogtörténet legjelentősebbjének. Az országalapítóként is említett Birger *jarl* – Magnus Eriksson dédapja – állítólag az ország egészére kiterjedő

hatállyal hozott eskütörvényeket (*edsöreslagar*),³¹ azaz fogadta meg más hatalmasokkal közösen bizonyos, a köznyugalom súlyos megzavarására alkalmas bűntények megtorlását. Aki tehát a nő békéje (*kvinnofrid*) elleni bűntettet (nemi erőszak, nőrablás) követett el, azt ezután bárki büntetlenül megölhette bárhol az országban, a büntetés már nem volt elkerülhető azzal, hogy a tettes elhagyta az érintett *lagsaga* területét. Ugyanez érvényesült azokkal szemben is, akik az otthon békéjét (*hemfrid*) törték meg más otthonára támadva, továbbá a templom, valamint a gyűlés békéjét (*kyrkofrid*, *tingsfrid*) megsértőkkel, ideértve az olyanokat is, akik e helyeken verekedtek, vagy az idetartókra, innen távozókra támadtak.

Annak, hogy Birger *jarl* így rendelkezett, az egyetlen forrása a fia, Magnus Birgersson³² (†1290), ő ugyanis az öccse segítségével megbuktatva bátyjukat, Valdemár királyt, és annak helyére ülve a leghíresebb, feltehetően latinul kelt, de csak 14. századi svéd másolatokból ismert rendeletében (*Alsnö stadga*) megújította apja jogalkotását. Ez a jog- és társadalomtörténeti szempontból egyaránt kiemelkedő jelentőségű oklevél Alsnön kelt, feltehetően 1280-ban,³³ maga is az *edsöreslagar* egy példája, a benne foglaltak megtartására ugyanis a király, az érsek, a strängnási, az åboi és a växjöi püspök, tizenöt lovag, a kancellár, egy főesperes és két prépost esküdtek meg. Ez az első svédországi szöveg, amely említi a világi *frälse* réteget, azaz azon kiváltságosokét, akik nehézlóvas (páncélos) szolgálattal megváltják a földjüket, egyebek között az adófizetéstől.

Görög tragédiát idéző módon Magnus király elsőszülött fia, az UL-nél említett Birger Magnusson uralmát polgárháborúban veszítette el, amely a két öccsével, Erikkel és Valdemarral folytatott vetélkedés közepette tört ki. Ennek kialakulásában meghatározó része volt annak a hatalomnak, amelyet az akkori svéd–dán–norvég határvidéken Erik Magnusson herceg épített ki, feleségül véve az említett Magnus (*Lagabøte*) norvég király unokáját, Ingebjörgot (svédek számára Ingeborgot). Az e házasságból született Magnus Eriksson anyai nagyapja halálával, 1319. május 8-án megörökölte a norvég trónt, júniusban pedig Oslóban megállapodtak egy norvég–svéd perszonálunió működésének módjáról.

3. Törvényhozó király

Július 8-án Uppsalában a svédországi arisztokrácia is királlyá választotta Magnus Erikssont, aki ekkor éppen elmúlt hároméves. A választás alkalmával az érsek, öt püspök, valamint húsz világi – közöttük második helyen Birger Petersson, Uppland első *lagmanja*,³⁴ az említett UL egyik összeállítója, Szent Birgitta³⁵ édesapja – oklevelet állítottak ki. Ez a *Szabadságoklevél* (*Frihetsbrevet*)³⁶ néven említett irat, Svédország *Magna Chartájának* is nevezik, az ország alkotmánytörténetében innentől szokás számítani a hatalom megosztását a király és az országtanács (*riksråd*) között.

Felnőttként Magnus király számos rendeletet alkotott.³⁷ A Skarában 1335. január 28-án kelttel (*Skarastadgan*) pél-

dául apja és egyik nagybátyja (a meggyilkolt hercegek) lelki üdvének szolgálva megtiltotta, hogy rabszolgaként tartsanak vagy annak nevezzenek olyan férfit és nőt, aki Västergötland vagy Värmland *lagsagában* (vagyis a skarai püspökség területén) született, és az egyik szülője keresztény volt. Nem számolta tehát fel a rabszolgaságot e rendeletével, különösen nem az egész országban, mivel azonban egyrészt már elég elterjedt volt a kereszténység ahhoz, hogy a nem keresztény rabszolgák száma csekély legyen, másrészt korábban más *lagsagák* számára is születtek ilyen rendeletek, így e döntése a rabszolgaság svédországi lezárásának is tekintett. Hozzátehető: ily módon az észak-európainak is, ugyanis Izlandon, Norvégiában és Dániában addigra ez az intézmény már megszűnt.

4. Magnus Erikssons Landslag

Azt, hogy a király nevével jelölt törvénykönyv, amely a *landskapslagok* helyébe volt hivatott lépni, mikor készült el, nem tudni. Összeállítására idejéből csak egyetlen dátum ismert: Örebroban 1347. március 8-án három, a kodifikálással megbízott *lagman* előtt öt kanonok (lényegében öt püspökséget képviselve), megismételve két héttel korábbi szóbeli tiltakozását, kijelentette: a *lagsagák* törvényeinek egységesítése nem történhet a kánonjog, a különböző eredetű egyházi kiváltságok stb. sérelmére.³⁸ (A törvénykönyv összeállítása tehát nem kancelláriai alkalmazottak munkájának az eredménye, hanem *lagmanoké*, azaz olyanoké, akik emberemlékezet óta jogalkotással, jogértelmezéssel,³⁹ ha kellett, a törvények felidézésével foglalkoztak.) A MEL-nek végül nem is lett egyházi része (*kyrkobalk*), az egyes *lagsagák* az addig alkalmazott jog- vagy törvénykönyvük egyházi fejezetét használták tovább, idővel azonban mindinkább az UL-ét. A MEL alkalmazásának első ismert időpontja 1352. június 13.⁴⁰ Használatára az egyes országrészek nem egyből és nem egyszerre tértek át,⁴¹ ennek bizonyára az okai közé tartozott, hogy borzasztóan pusztító járvány érkezett 1350-ben, egyszerre három irányból (szárazföldön Norvégiából és Dániából, továbbá a Hanza hajóin a nyugati országrész keleti partjára), Magnus Eriksson király pedig 1363-ban elvesztette uralmát.

A MEL elkészülte után néhány évvel (alkalmasint az 1350-es évek közepén) keletkezhetett a városlakók életének szabályozására szánt törvénykönyv (ez utólag a *Magnus Erikssons Stadslag* [MEST] nevet kapta), mindezenre az 1363 novemberében hatalomra jutó, Mecklenburgból a trónra hívott Albert⁴² is a Magnus Erikssonénak tudta. A MEL-t később valamelyest átdolgozták, az új változatot Kristóf király szentesítette, 1442. május 2-án, ezért ennek a neve *Kristoffers landslag* (KrL) lett. A MEL-nek 1500 körül elkészült egy latin fordítása,⁴³ ez Ragvald Ingemundsson⁴⁴ (Ragvaldus Ingemundi) munkája, a fejezetcímei segítenek értelmezni a MEL és a MEST egyébként igen hasonló szerkezetét (zárójelben az adott fejezet rövidítése, valamint a cikkelyei⁴⁵ száma):

MEL	Ragvaldus	MEST
–	de iure ... ecclesiastico	–
Konungsbalken (Kg, 33)	de iure ... regali	Konungsbalken (26)
Giftermålsbalken (G, 24)	de iure ... connubiali	Giftermålsbalken (18)
Ärvedabalken (Ä, 21)	de iure ... haereditario	Ärvedabalken (21)
Jordabalken (J, 36)	de iure ... agrario	Jordabalken (17)
Byggningsbalken (B, 38)	de iure ... aedificandi	Byggningsbalken (23)
Köpmålabalken (Km, 9)	de iure ... mercandi	Köpmålabalken (34)
–	–	Skeppsmålabalken ⁴⁶ (20)
Rättegångsbalken (R, 39)	de iure ... placitandi	Rådstugubalken (35)
Edsöresbalken (E, 46)	de iure ... violati iurisiurandi regii	Edsöresbalken (27)
Högmålsbalken (H, 12)	de iure ... circa poenas capitales	Högmålsbalken (11)
Dråpamålsbalken (med vilja) (D I, 42)	de iure ... circa homicidia voluntaria	Dråpamålsbalken (med vilja) (14)
Dråpamålsbalken (av våda) (D II, 19)	de iure ... circa homicidia fortuita	Dråpamålsbalken (av våda) (16)
Såramålsbalken (med vilja) (S I, 17)	de iure ... circa vulnera voluntarie inflictia	Såramålsbalken (med vilja) (21)
Såramålsbalken (av våda) (S II, 9)	de iure ... circa vulnerationes fortuitas	Såramålsbalken (av våda) (8)
Tjuvabalken (Tj, 39)	de iure ... circa furta plectenda	Tjuvabalken (20)
–	–	Dobblarebalken ⁴⁷

A Kg IV. cikkelye a királyválasztásról úgy rendelkezett, hogy mindegyik *lagman* a *lagsagájában* lakók egyetértésével fogjon 12 okos embert, és velük együtt jelenjék meg a választásra kitűzött napon a morai gyűlésen.⁴⁸ A szavazás rendjét meghatározta a törvény: először az upplandiak, aztán a södermanlandiak szavaznak, utánuk Östergötland, Tiohärad, Västergötland, Närke a sorrend, az eljárás a västmanlandiak szavazásával zárul.⁴⁹ Eltekintve most attól, hogy természetesen a Magnus Eriksson után következő uralkodók (Albert, Margit, Erik, Kristóf stb.) is hatalmi játszmák eredményeként kerültek hatalomra (e játszmák színtere pedig mindinkább az országtanács lett), e cikkelyhez érdemes felidézni azt, amelyik a *lagman* választását szabályozta (R I).⁵⁰ Eszerint a (területileg illetékes) püspök *landstinget* hirdetett, ahová az egyház két képviselőjével együtt el is megy. A nép a gyűlésen választ hat *frälsét* és hat parasztot, e tizenkettő pedig az egyháziakkal együtt kiválaszt három embert a *lagsagában* lakók közül, olyanokat, akiket a leginkább hasznosnak gondolnak, végül a király e három közül vesz egyet *lagmannak*. Az évente ellenőrzött nehézlovasság katonai szolgálatért cserében egyebek között adómentességet élvezők (*frälse*)⁵¹ és a parasztok (birtokosok is, bérlők is) tehát azonos arányban vettek részt annak megválasztásában, aki – elvileg legalábbis, azaz a törvény szerint – majd a királyt választotta, a világiak pedig nagy fölényben voltak az egyháziakkal szemben. A királlyá választottak aztán esküt kellett ten-

nie, utána pedig a *lagman*ok a társaikkal neki tettek esküt (Kg V., VI.).⁵²

A MEL második nagy egysége a házassággal foglalkozó. Ha egy pár gyereket nemz még nem házas állapotukban (*i lönskaläge*),⁵³ ám aztán a férfi feleségül veszi a nőt, a gyerek mint törvényes feleség gyereke fog örökölni, „[m]ert amikor ő [a férfi] megjobbította a nőt, akkor megjobbította a gyereket is.”⁵⁴ Ha egy hajadon, apja vagy anyja akarata ellenére választ magának férfit, akár törvényes házasság, akár azon kívüli kapcsolatra, apai és anyai örökségét is elvesztette, de más örökséget nem – a szülei, ha akarnak, megbocsáthatnak neki, ez esetben teljes joggal örököl (G III.). Mindaz, amit a paraszt és felesége együtt, azaz, amíg házasok, adnak-vesznek, föld is, ingóság is, kétharmad részben a paraszté, harmadában a feleségé (G XIX.). Ehhez igazodik is a következő fejezet, az öröklés, olvashatjuk (Å I.) ugyanis, ha a paraszt vagy a felesége meghal, a fiuk két részt örököl, a lányuk egyet. Ezen arányhoz két megjegyzést érdemes tenni. Ha a paraszt akarta, eladhatta a felesége földjét, ez esetben először annak rokonságát kellett megkínálnia – valamint köteles volt a magáéból kétannyit hozzátenni az eladásra szánt területhez (J V.).⁵⁵ A kétharmad–egyharmad arány azonban nem érvényesült a városban, az ott élők esetében ugyanis fiú és lány azonos mértékben, fele-fele arányban örökölt,⁵⁶ és más esetekben is, azaz, ha az apa és az anya lett az örökös, vagy a nagyapa és a nagyanya stb., a városban mindig fele-fele arányban történt az osztás (MEST Å I., II.).

A MEL negyedik fejezetéből megtudni egyebek között, hogy a földszerzésnek öt törvényes módját tartották számon: a törvényes öröklést, a törvényes cserét, a törvényes vásárlást, a törvényesen adott ajándékot és a törvényes zálogosítást, ha a zálog túl régi volt.⁵⁷ A XXII. cikkely 1. paragrafusa arról tájékoztat, hogy minden olyan levelet, amelyet a király, a *lagman* vagy a *härads hövding*⁵⁸ peres eljárásban állított ki, svédül kell írni. Szintén e fejezet foglalkozik (XXVII–XXX.) az olyan paraszttal, amelyik nem a birtokosa volt a földnek, amelyet művelt, hanem a bérlője (*landbo*). A bérlő egyezsége alapult, amely hétévente volt megújítható, ha a bérlő teljesítette a kötelezettségeit, a birtokos nem mondhatta fel korábban a szerződést (J XXVII, 1.).

A következő fejezetben (*Byggingabalken*) találkozni egyebek között egy faluszerkezeti alapelvvel, azaz, hogy a telek (*tomten*) kifut az útra (B IV., 3.), valamint hogy a szántó anyja (*åkers moder*), a szántóhoz pedig a rét igazodik, ahhoz az erdő stb. (B V.). Az osztás a falu dolga volt, ám a MEL a Nap szerintit (*solskifte*, *nytt skifte*, *rätt solskifte*) részesítette előnyben. Ez a telekterület négy-szögletes felosztását jelentette (ideális esetben), ha még nem e szerint rendeződött a település, akkor a birtokosok negyede igényére (B I.) már meg kellett tenni: akié a falu legdélebbi telke volt, azé lett a legdélebbi (azaz a Naphoz legközelebb eső), vagy a legkeletrébbi (és a telke méretéhez arányított) parcella a szántókból, rétekből stb. Ily módon mindenki kaphatott a jobb és a kevésbé jó földekből is, az arányosítással pedig áttekinthetővé vált a földbirtoklás. A fejezet a falusi életet illetően érthetőn igen részletes

szabályozásának része volt az is, hogy mikor tilos mókust fogni (B XIX.).

A *Köpmålabalken* egyebek között a hamis áruk vásárlásával foglalkozik. Ha valaki ilyen viaszt, sót, tömjént (*rökelse*), vajat, faggyút vagy komlót vesz vagy elad, az eladó is, a vevő is köteles kijelölni két-két megtelepedett férfit, azok fogják megvizsgálni, vajon hamis-e az áru. Ha egyetértenek az eladóval, akkor az legyen mentes a peres eljárástól, ha ellene ítélnék, fizessen három márkát (Km III.).⁵⁹

A *Rättegångsbalken* (eredeti nevén *Tingmålabalken*) a *lagman* választása miatt már szóba került. A *landskapslagok*nál említett *landsting*, amint a tartásával foglalkozó VIII. cikkelyből megtudni például, mindig hétfőn legyen, az első a karácsonyt követő huszadik nap⁶⁰ utánin, a második a böjti időszak közepére eső vasárnapon (*midfastösöndag*), azaz a negyediket követően, a harmadik a Szent Péter napja utánin, a negyedik a Szent Mihály napja utánin. A *lagman* köteles évente egy *tinget* tartani a *lagsagáj*ába eső mindegyik *härad*ban. A perbe hívás módját a következő cikkelyből ismerhetjük meg, e szerint a pereskedni szándékozó két megtelepedett ember társaságában felkeresi azt, akit a gyűlés elé kíván hívni, és közli vele, mivel vádolja. Ha az eljön az első három gyűlés valamelyikére, és esküvel védi magát, vagy megfizeti a törvényes jóvátételt, rendben, ha nem, és tanú sem akad arra, hogy nem tudott, akkor három márkát fizet dacosságáért (*tredska*). A *härad* fejének azonnal tizenkét embert kell küldenie hozzá, hogy mérjék ki rá a három márka büntetést, a vádló pedig idézze ismét gyűlés elé őt. Ha az illető ismét nem jelenik meg a három gyűlés valamelyikén, és nincs erre indoka, elvesztette a pert, a büntetést majd behajtják rajta, valamint a három márkát ismét. (A lopással foglalkozó fejezetben egyebek között azt találjuk, hogy a fél márka értékű lopás teljes lopásnak [*full tjuvnad*] minősült, elkövetőjét egyetlen eset kivételével kivégezték.)

Az *Edsöresbalken* a már említett eskütörvényekhez kapcsolódik,⁶¹ emlékezetes rendelkezései egyike az ott hon békéje (*hemfrid*) közepette elkövetett emberölés (*dråp*). Ha valaki más házára tör, mindaz, amit annak területén elszenved, megtorlatlan marad, ha a birtok bejáratánál (*gårdsled*) küzdenek, és a házra támadó úgy esik földre, hogy a lába belül a birtokon, a feje kívül, megtorlatlan marad, ha azonban a lába kívül van, a feje belül, akkor büntetendő az, ami történt vele, „mert onnan esett, ahol a lábai álltak” (E V.). E fejezet foglalkozik a nemi erőszakkal is (XIV.), az elkövető megtörte az esküt. Ha a tett látszik rajta vagy a ruháján, azaz a nő szakított rajta valamit, vagy látszik a nőn, vagy segélykérés hallatszik, akkor külön testület (*häradsnämnd*)⁶² vizsgálja meg, mi az igaz. Ha a férfi csak küzd a nővel, de nem tudja ráerőltetni az akarát, ha elszakítja annak ruháját, vagy segélykérés hallatszik, a férfi megtörte az esküt. Ha a férfit tetten érik, és tizenkét ember ezt megerősíti, akkor elvágják a torkát. Ha erőszak közben a nő megöli a férfit, és tizenkét ember ezt megerősíti, akkor az emberölés maradjon megtorlatlan. A városban érvényes törvények hasonló módon rendelkeztek (MEST E XI.), tettenérésnél hat ember tanúskodása esetén az elkövetőt lefejezték, tettenérés nél-

kül, de külsérelmi nyomokkal tizenkét fő vizsgálja meg a történeteket, hatukat a felperes, hatukat az alperes adja. Ha elítélik a férfit, a nő helyett jogi ügyekben illetékes (azaz például férjes asszony esetében a férj)⁶³ dönthetett, az elítélt életét akarja-e vagy jóvátételt, ám ez utóbbin a királylyal és a várossal osztozott.

Voltak olyan bűnök, amelyeket egyezkedéssel, jóvátétellel fizetésével nem lehetett jóvá tenni, „[d]essa mål ... äro urbotamål, som gå på både liv och egendom” (H XII., 1.), azaz ezek a perek jóvátehetetlen perek, életre és tulajdonra mennek – velük foglalkozik a *Högmålsbalken*. Gyilkosságért vagy bérgyilkos fogadásáért a férfit kerékbe törték, a nőt megkövezték (H I.), amiként a gyereket szándékosan megölköket is (H II.), a kétnejű férfit lefejezték, a kétférjű nőt megkövezték (H IV.), és természetesen a felség-és országáruhással is e fejezet foglalkozott (H VII., VIII.).

A szándékos emberöléssel foglalkozó fejezet szerint az emberölésen a holttestnél rajtakapott, vagy az olyan, aki elmenekült ugyan, de még aznap megfogták, az életével lakol („életet kell adnia életért”),⁶⁴ egyházi intézményben sem lelhet oltalmat (D I II.). A fejezet felsorolja a gyalázatosnak minősített tetteket (*nidingsverk*) is: a szülők, gyerekek, testvérek, valamint hétévesnél fiatalabb megölése (kivéve, ha az véletlenül történt), az alvó vagy úszó emberé, vagy halálra verése, mint egy rabszolgának – az, aki e cselekedetek valamelyikét követi el, a gyereket szándékosan megölő szülő említett büntetését kapja (D I XVI.).⁶⁵ Véletlen (nem szándékos, szerencsétlenségből eredő)⁶⁶ emberölésnek minősül például, ha valaki egyszer valaki felé vágott, ám más ért el, és az ebbe belehalt, de a cikk hangsúlyozza, egynél több vágás nem véletlen (D II I.). Ha terhes nő esik véletlen emberölés áldozatául, akkor a gyerek (magzat) legközelebbi rokona jogosult két nővel és tizenkét férfi esküjével bizonyítani, hogy az elhunyt terhes volt, ez esetben a jóvátétel értéke négy és fél márkával nő (D II XVI.).

A szándékos sebesítés (S I) esetében természetesen számított, mely rész sebesült és mennyire. Orr, fül, kéz, láb levágásáért, szem kiütéséért stb., azaz maradandó fogyatkozásért („varaktigt lyte”) a jóvátétel elérhette a harminchat márkát is (S I II.), a kisujjért más csak kilenc (S I III.), a lábujjaké is szabályozott volt (S I IV.), a négy első fog pedig állkapcsónként összesen harminckét márkájába ke-

rült az elkövetőnek (S I VIII.). A nem szándékos sebesítések közé tartozott a kutyaharapás, ez esetben a gazdának ki kellett adnia a kutyát, vagy hat öre jóvátételt fizetnie a sebért. Ha más háziállat sebesített, akkor is ennyibe került a jóvátétel, a maradandó fogyatkozást eredményező sérülés esetében még ugyanennyi a maradandóságért (S II VIII.).

A már szintén említett utolsó fejezet a tolvajlással foglalkozott, igen részletes szabályozással. Azt, aki egyévesnél öregebb marhát, disznót, juhot, kecskét lopott, és a lopott állattal megfogták, gyűlés elé vitték, és ha tizenkét ember megesküdött, hogy a vele levő jószág igaz tolvajja („sann tjuv till det tjuvgods”, azaz valóban ő a tolvaj), felakasztották (Tj I.), ingóságát a gyereke és a felesége részétől általában eltekintve (Tj II., III.) harmadolták a megkárosított, a király és a *häräd* között. Ha valakit a már említett teljes lopással (*full tjuvnad*) vádoltak meg, és sem a kezében, sem a házában nem találták a lopott holmit, akkor a *häräd* már említett *nämndje* menti fel vagy ítéli el. Az utóbbi esetben adja vissza a parasztnak, amit az hiányol, olvashatjuk (Tj VI.), ráadásul pedig negyven márkát, harmadolva az említett módon, de sem életét, sem ingóságát nem veszíti el. A fejezet külön szabályozta a három öre és fél márka érték közé eső lopást (VII.), a két örés, három örenél kisebb értékűt (IX.), valamint a két öre érték alatti (X.). Ez utóbbi esetben tettenérés vagy elmarasztalás esetén addig korbácsolták, amíg lejtött a bőre. Ha valakit fél örenél csekélyebb értékű lopással vádolnak meg (azaz nem fogták meg a lopott holmival), három ember (férfi) esküjével, hogy ő nem tett ilyet, mentse magát, vagy fizessen a felperesnek hat öret. Hat örebe került egyébként egy gyümölcsfa ágának a letörése (XXV.) is, ha tanú volt rá. A talált tárgyakkal való bánás részletes szabályozása után a fejezet az olyan büntetésével zárul, aki valódi tolvajt fogott, de elengedte annak törvényes elmarasztalása előtt: negyven márkát kell fizetnie.

*

A MEL eredeti alakjában, majd 1442-ben átdolgozott változatában csaknem négy évszázadon át, 1736. szeptember 1-éig maradt hatályban.

NAGY, GÁBOR

Über ein Gesetzbuch des mittelalterlichen Königreichs Schweden (Magnus Erikssons Landslag) (Zusammenfassung)

Die Entwicklung des mittelalterlichen Königreichs Schweden dauerte Jahrhunderte, und eine Zeit lang existierten in Teilen des Landes christliche und vorchristliche Glaubensrichtungen nebeneinander. Ein wichtiges rechtliches Element bei der Vereinigung der verschiedenen Territorien zu einem Königreich war Magnus Erikssons Gesetzbuch (Magnus Erikssons Landslag), das Mitte des 14. Jahrhunderts verfasst wurde. In dem Beitrag wird zunächst die Situation vor der Rechtsvereinheitlichung erörtert: alle drei nordeuropäischen Königreiche hatten gemeinsam, dass ihre

Bewohner lange Zeit unter verschiedenen Rechtssystemen in verschiedenen Territorien gelebt hatten. Im zweiten Teil wird aus den Gesetzen von zwei Vorfahren väterlicherseits von Magnus Eriksson zitiert. Diese beiden Vorfahren waren mit der nationalen Gesetzgebung verbunden. Schließlich werden der Aufbau, die Kapitel und die wichtigsten Bestimmungen des Gesetzbuchs aus dem 14. Jahrhundert vorgestellt. Das Magnus Erikssons Landslag blieb in seiner ursprünglichen, 1442 überarbeiteten Form fast vier Jahrhunderte lang, bis 1736, in Kraft.

NAGY, GÁBOR

About a law book of the medieval Kingdom of Sweden (Magnus Erikssons Landslag)

(Abstract)

The development of the medieval kingdom of Sweden took centuries, and for a time Christian and pre-Christian faiths coexisted in parts of the country. An important legal element in the unification of the various territories into one kingdom was Magnus Eriksson's law code (Magnus Erikssons Landslag), which was written in the middle of the 14th century. The article first discusses the situation before the unification of law: all three northern European kingdoms had in common that their inhabi-

tants had long lived under different legal systems in different territories. The second part quotes from the laws of two of Magnus Eriksson's paternal ancestors. These two ancestors were connected with national legislation. Finally, the structure, the chapters and the most important provisions of the 14th century code are presented. The Magnus Erikssons Landslag remained in force in its original form, revised in 1442, for almost four centuries, until 1736.

Jegyzetek

¹ Átfogón lásd erről például LINDKVIST, Thomas – ÅGREN, Kurt: *Sveriges medeltid*. Uppsala, 1985. Almqvist och Wiksells; HARRISON, Dick: *Sveriges historia 600–1350*. Stockholm, 2009. Norstedts; LINDKVIST, Thomas: Kings and provinces in Sweden. In HELLE, Knud (ed.): *The Cambridge history of Scandinavia. Volume I. Prehistory to 1520*. Cambridge, 2008. Cambridge University Press, 221–236. p. DOI: <https://doi.org/10.1017/CHOL9780521472999.014> (magyarul NAGY Gábor: *A középkori Svéd Királyság története*. Miskolc, 2012. Egyetemi Kiadó).

² Stockholm megalapítójának is szokás nevezni, aranyozott kenotáfiuma a száz éve megnyitott stockholmi Városházánál (*Stadshuset*) látható – a várost nem ő alapította, Stockholm első okleveles említése azonban 1252-ből ismert.

³ Ha úgy tesszük fel a kérdést, ki volt az első, akit megkereszteltek, meg is maradt kereszténynek, és valameddig király volt a későbbi Svéd Királysággá összeálló területek mindkét centrumában, Västergötlandban és a Mälaren vidékén, a válasz Olof, István király kortársa, aki utóbb a bizonytalan etimológiájú *Skötkonung* melléknevet kapta.

⁴ Norvégiában 1319-től 1355-ig uralkodott, Svédországban 1363–1364-ig, Skánében pedig 1332-től 1360-ig.

⁵ Az általam használt kiadása: *Magnus Erikssons Landslag i nusvensk tolkning av Åke Holmbäck och Elias Wessén* (Skrifter utgivna av Institutet för Rättshistorisk Forskning Grundat av Gustav och Carin Olin, Serien I Rättshistoriskt Bibliotek, Sjätte bandet). Lund, 1962. A. B. Nordiska Bokhandeln (továbbiakban MEL).

⁶ Ismeretlen szerző – Alvin. Plattform för digitala samlingar och digitaliserat kulturarv. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:alvin-portal:record-87727>.

⁷ A Dániában érvényes *landskabslovokra* összefoglalón, további irodalommal: LYSBJERG MOGENSEN, Christina: *Landskabslovene – de nedskrevne love fra 1200-tallet*. Danmarkshistorien.dk, 2021. március 16. <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/landskabslove-ne-de-nedskrevne-love-fra-1200-tallet>.

⁸ Valamint olykor ezzel párhuzamosan egy másikat (*Arvebog og Orbodemål*), ez, amint a címe mutatja, örökségi ügyekkel foglalkozott, valamint olyanokkal, amelyeket olyan súlyosaknak tekintettek, hogy jóvátétellel nem voltak elrendezhetőek (alább, a két svéd törvénykönyvben: *urbotamål*).

⁹ Bornholm kivételével e területek az 1658-ban megkötött roskildei békével a Svéd Királyság részei lettek, számukra a *Skånske Lov* az egyeduralmat kialakító XI. Károly utasítására vesztette hatályát 1683-ban.

¹⁰ Sønderjylland, avagy Slesvig hercegségként fokozatosan elkülönült, majd a Német-római Császársághoz tartozó holsteini grófsággal uniót alkotott, amely unió 1460-tól perszonálunióban élt a három

északi királyság utóbb kalmarinak elnevezett uniójában élő Dán Királysággal.

¹¹ VOGT, Helle – JØRGENSEN, Jens Ulf: *Valdemars Sjællandske Lov*. Denstoredanske.lex.dk. 2023. március 3. https://denstoredanske.lex.dk/Valdemars_Sj%C3%A6llandske_Lov.

¹² JØRGENSEN, Jens Ulf – ANDERSEN, Per: *Eriks Sjællandske Lov*. Denstoredanske.lex.dk. 2023. január 3. https://denstoredanske.lex.dk/Eriks_Sj%C3%A6llandske_Lov.

¹³ VÖ, LYSBJERG MOGENSEN, Christina: Christian II's Land- og Bylov. En acceleration af centralisering. *Temp – Tidsskrift for Historie*, 5. 2014. 9. sz. 5–22. p.; LYSBJERG MOGENSEN, Christina: Christian 2.s Land- og Bylov 1522. Denstoredanske.lex.dk. 2012. június 8. <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/christian-2s-land-og-bylov-1522>.

¹⁴ A komolyabb tanulmányokat folytatni akaróknak például Vergiliust, Cicerót is olvasniuk kellett.

¹⁵ Ekkor lépett érvénybe az egyeduralom bevezetésekor (1660–1661) összeállítani kezdett *Danske Lov*, amelynek, bár folyamatosan változtatták a 18–19. században, léteznek ma is érvényes rendelkezései. Az utóbb a Német Császárság részévé vált Slesvig (Schleswig) 1900. január 1-éig alkalmazta a *Jyske Lovot*.

¹⁶ Legnagyobb kiterjedését Håkon Håkonsson (†1263) uralma végére érte el, miután Grönland, majd Izland is elismerte a király fennhatóságát. Fia és utóda, Magnus (†1280) 1266-ban már át is engedte *Suderøyen*et, azaz a Hebridákat, valamint Mant a skót királynak adófizetésért cserébe.

¹⁷ Az északi királyságokban az arisztokrácia elitjét magába foglaló, a kései középkortól a királlyal hol együtt kormányzó, hol vele vetélkedő testület, Norvégiában 1536-ig működött.

¹⁸ Összefoglalón lásd hozzá SUNDE, Jørn Øyrehaugen: *Gulatingslova*. Store norske leksikon. 2020. február 12. <https://snl.no/Gulatingslova>.

¹⁹ JØRGENSEN, Jens Ulf: *Borgartingslov*. Denstoredanske.lex.dk. 2023. február 13. <https://denstoredanske.lex.dk/Borgartingslov>.

²⁰ Összefoglalón lásd SUNDE, Jørn Øyrehaugen: *Frostatingslova*. Store norske leksikon. 2019. március 5. <https://snl.no/Frostatingslova>.

²¹ Például a második, amely címe szerint a kereszténységgel foglalkozik (*Kristendomsbolken*), a 4. cikkelyben azt közli, hogy amikézt egy az Isten, Norvégiában és az említett adózó területeken is egyetlen szolgálja legyen király: „Faderens og Sonnens og den Helligaands navn, én Gud i hellig Treenighet, skall én hans tjener være konge over alt Norges kongevælde, baade indenlands og likesaa [over] skattlandene” (*Magnus Lagaboters Landslov oversat av Absalon Taranger*, Kristiania, 1915. Cammermeyers Boghandel, 20. p.). A 8. fejezet a király ígérését (esküjét) tartalmazza, a folytatásban a hercegek, *jarlok* stb. esküje olvasható, egészen a parasztéig, a községéig (*Om bondeeden*).

- ²² Az összeállítás még apja, az említett Hákon Hákonsson idején kezdődött. Ismertetésem alapja (további irodalommal): SUNDE, Jørn Øyrehagen: *Magnus Lagaboters landslov*. Store norske leksikon på snl.no. Hentet 17. september 2023. https://snl.no/Magnus_Lagab%C3%B8ters_landslov.
- ²³ Eredeti kéziratban nem maradt fenn, ezt használták az impériumhoz tartozó, adófizető szigetek (*skattlanda*) nagyobb részében (Orknøyane, Shetland, Færøyane) is. Izlandnak a király 1281-ben saját törvénykönyvet (*Jónsbók*) adott, amelynek egy része szintén ezen alapult, bizonyos elemei máig érvényben vannak. A király az udvara számára 1277 körül külön törvénykönyvet készített, amely 1665-ig (*Kongeloven*, magyarul lásd róla KÉPES György: *A Dán Királyság alkotmánytörténete a kezdetektől 1848-ig*. Budapest, 2019. ELTE Eötvös Kiadó, 205–210. p.) maradt érvényben.
- ²⁴ Lásd SUNDE 2023.
- ²⁵ Izlandon kezdték így (*lagabætir*) nevezni a 15. században, az írott norvégban ebből lett a 19. században használatos előbb a *Lagaboter*, majd a *Lagabote* alak (lásd SUNDE 2023.). Annak, hogy írásomban alkalmasint ugyanaz a norvég szó eltérő alakban olvasható, az is az oka, hogy a norvégnak két, egyenrangú írásos változata használt: *bokmål* és *nyorsk*.
- ²⁶ Vázlatos áttekintésükhöz lásd HARRISON 2009. 288–294. p., továbbá INGER, Göran: *Svensk rättshistoria*. Malmö, 2011. Liber, 13–15. p.
- ²⁷ E felosztáson kívül áll tehát Gotland törvénye (*Gutalagen, Gotlandslagen*); a sziget a 13. század közepétől 1361-ig a svéd királyok fennhatósága alatt állt, mindvégig megtartva saját jogrendjét, pénzügyrendszerét, egyházzervezetileg viszont 1361 után is a linköpingi püspökséghez tartozott).
- ²⁸ A királysággá lassan összeálló területek Götalandra és Svealandra osztásának kezdete tünylik az emlékezetem, az „A sveák és a götök királya” (*rex Sveorum et Gothorum*) kifejezés első alkalmazása Karl Sverkersson korából (1161–1167) ismert (ekkor, 1164-ben létesült az uppsalai érsekség is).
- ²⁹ Régebbi változata (*Äldre Västgötalagen*) a legrégebb összefüggő ismert svéd szöveg, első fennmaradt másolata 1280 körüli.
- ³⁰ Továbbá hatással volt több *landskapslagra* is, például a *Hälsingelagen* (HL, ezzel az Ödmårdentől északra levő *landok* éltek, egyetlen *lagsagát* alkotva, és ezt alkalmazta az utóbb Finnlandnak nevezett keleti országrész is).
- ³¹ Szó szerint kb. esküt (*ed*) esküdni (*svärja*).
- ³² Utóbb a bizonytalan értelmezésű *Laduläs* jelzöt kapta.
- ³³ A sziget mai neve Adelsö, a rendeletről magyarul lásd NAGY Gábor: „Ett konungarrike, som heter Sverige...” Magnus Eriksson első törvénykönyvének Királyfejezete (Konungsbalken). *Gesta*, XVI. 2017. 32–52., 34–36. p.
- ³⁴ A *lag* és a *man* szóból, eredetileg jogalkotó joga is volt, később már csak bírói, a feladatai közé tartozott a *lagsagában* érvényes jog idézése is, ha a gyűlésen erről vita támadt.
- ³⁵ Az egyetlen középkori svédországi, akit pápa avatott szentté. Alakjáról magyarul röviden lásd NAGY 2012. 139–140. p.
- ³⁶ SDHK nr. 2934. (SDHK: Svenskt Diplomatarium huvudkartotek över medeltidsbrev, az Országos Levéltár középkori oklevélállománya, keresőoldala az interneten: Sök i SDHK – Riksarkivet – Sök i arkiven <https://sok.riksarkivet.se/SDHK>) Tartalmáról magyarul lásd NAGY Gábor: Egy modern demokrácia gyermekkorából. Három szöveg a Bjälbo-nemzettség uralmának idejéből. In BUHÁLY Attila et al. (szerk.): *Falak és választóvonalak a történelemben*. Nyíregyháza, 2014. Nyíregyházi Főiskola Történettudományi és Filozófia Intézete, 99–108., 102–104. p.
- ³⁷ Áttekintésükhöz lásd HOLMBÄCK, Åke: Inledning. In MEL XI–LXIX., XVI–XXVI. p. Néhányukról magyarul lásd NAGY 2012. 120–122. p.
- ³⁸ „...propter vestram correccionem, addicionem, diminucionem, seu quamcunque aliam in legum vestrarum concordanciam, ordinationem iuri canonico nostro scripto, statutis nostris synodalibus et prouincialibus, necnon priuilegijs papalibus regalibus ac alijs quibuscunque ad tuiciones et libertates clero et ecclesijs regni swecie, concessis et indultis ac consuetudinibus antiquis in fauorem ecclesie introductis et hactenus legaliter et canonicè obseruatis in nullo tacite vel expresse possit aut debeat derogari.” SDHK nr. 5399.
- ³⁹ „Och lagmannen skall pröva, vad som är lag.” (MEL Rättegångsbalken, XXXVIII.)
- ⁴⁰ HOLMBÄCK 1962. XXXI. p.
- ⁴¹ Lásd HOLMBÄCK 1962. XXXVIII–XLI. p.
- ⁴² Magnus Eriksson hűgának, Eufemia Eriksdotternek II. Albert mecklenburgi hercegtől 1317-ben született fia. Svédországi uralmának az 1389. február 24-én Åslénél (Falköping mellett) Margrete Valdemarsdatter seregével szemben elveszített ütközet vetett véget, a fiával együtt fogságba esett. 1395-ben történt szabadulása után haláláig, 1412-ig Mecklenburgban uralkodott.
- ⁴³ Erről magyarul lásd NAGY 2017. 37. p.
- ⁴⁴ Későbbi forrás szerint az 1440-es években született, és 1515-ben halt meg. Pályája alapvetően az uppsalai érsekséghez kötődik, ahol 1479-től főesperes lett.
- ⁴⁵ A svéd *flock* (egyebek között farka, csoport) itteni értelme összetartozó jogi elemekből álló rész, több ilyen együtt egy *balkot* képez. Elias Wessén a tárgyi jegyzetei között megjegyezte (MEL 176. p.), gyakori, hogy a *flock* címe nem a teljes tartalomra utal, csak valamely elemére.
- ⁴⁶ Azaz a hajóval, hajózással kapcsolatos perekkel foglalkozó fejezet.
- ⁴⁷ A kockázással foglalkozott, nem fejezetekre osztott, hanem csupán három paragrafusra.
- ⁴⁸ Mora ting: Mora a mai Uppsala közelében, attól dél-keletre található, csak a 14. század óta említett mint királyválasztás helye.
- ⁴⁹ A *lagsagák* rangsora tehát eltért a püspökségektől, itt Uppsala, Linköping, Skara, Strängnäs, Västerås, Växjö, végül a keleti országrészé, Åbo volt a rang szerinti rend. Södermanland *lagsaga* (a törvényben *lagmansdöme*) például a strängnási püspökséghez tartozott, ám *lagmanja* előbb szavazott a királyválasztáskor, mint a rangban második linköpingi püspökséghez tartozó Östergötlandé. (A püspökségek és a *lagsagák* párosítása: Kg I.)
- ⁵⁰ MEL 158. p.
- ⁵¹ A kiváltságai első ismert svédországi szabályozása az említett alsónői rendelet, de a Kg számos cikkelye szintén rájuk vonatkozik.
- ⁵² Magyarul lásd NAGY 2017. 41–43. p.
- ⁵³ Ettől élesen eltérő volt a megítélés, ha házas házasságon kívüli viszonyban (*i hordom*) nemzett gyereket, az ilyen gyerek nem örökölt semmit (Å XVIII.). Utóbb, a 16. század utolsó negyedétől, ha mindkét fél házas volt (*dubbelt hor*), akkor halálos ítélet születet(het)ett, ha csak az egyik (*enkelt hor*), akkor enyhébb ítélet.
- ⁵⁴ „Ty då han bättrade kvinnan, då bättrade han ock barnet.” (G II., 5.)
- ⁵⁵ A XXXII. cikkely viszont azt mondja, hogy a paraszt nem adhatja el felesége földjét, csak szükséghelyzetben („[e]i fār bonde sälja sin hustrus jord utan att de fall tvinga, som här sägas”), ebből pedig kettőt ismer, ha idegen, keresztény vagy pogány sereg tör az országra, elrabolja a házaspár valamely tagját, és váltságdíjat kér érte, „és semmi más nincs, mint a nő földje”, vagy éhínség közepette táplálékért akarják eladni a földet – ha mindkettejüknek van, akkor az említett kétharmad–egyharmad arányban kell eladni, ha a parasztnak sem földje, sem ingósága nincs, akkor évi hat márká értékig adhatja el a felesége földjét.
- ⁵⁶ „Dör en byaman eller hans hustru, och lever barn efter dem, son och dotter, då ärve son lika som dotter och dotter lika som son.” (Å I., HOLMBÄCK, Åke – WESSÉN, Elias: *Magnus Erikssons stadslag i nysvensk tolkning* [Rätthistorisk bibliotek, sjunde bandet]. Lund, 1966. Nordiska bokhandeln, 56. p.)
- ⁵⁷ „Ett är arv, om lagligen ärvt är, det andra är byte, om lagligen bytt är, det tredje är köp, om lagligen köpt är, det fjärde är gåva, om lagligen givet är, det femte är pantsatt jord, om den lagligen pantsatt är och panten har stätt för länge.” (MEL 70. p.) Wessén jegyzetben tette hozzá, a túl régi azt jelentette, hogy az, aki adta, már elvesztette jogát a visszaváltásra (MEL 84. p.). Ugyanez érvényesült például a vizek, a vizekre épített dolgok és a föld minden tartozéka (például erdők) esetében is (J I. 1.).
- ⁵⁸ A *land* jogi, igazgatási al(ap)egysége a *härad* (a királyság egyes részein *hundare*), ennek feje a *häradsövding*. Megválasztásában részt

vett a *hærad* minden szabad, megtelepedett férfia: a gyűlést a területileg illetékes *lagman* hívta össze, a résztvevők kiválasztottak tizenkét embert, akik vele közösen jelöltek hármat, és közülük tehetett valakit a király *hæradshövdingg*é (R II.).

- ⁵⁹ Kiadói jegyzet hívja fel a figyelmet arra, hogy a KrL szerint a büntetés már 12 márka.
- ⁶⁰ Knut napjának is nevezett, egy meggyilkolt, majd szentté avatott 12. századi dán herceg, Knud Lavard után (nem tévesztendő össze a szintén dániai, de király Szent Knuddel).
- ⁶¹ Magyarul lásd róla NAGY 2014., bizonyára a figyelmetlenségem miatt e tanulmányban e szónál mindig kimaradt az *s* (Edsöresbalk, Edsöreslag helyet Edsörebalk, Edsörelag).
- ⁶² Általában tizenkét, világi férfiból állt, azaz a felmentéshez is, az elmarasztaláshoz is hét egyező vélemény kellett (a tagok eskü alatt nyilvánítottak véleményt).

⁶³ A férjezett nő helyett peres ügyekben férje jár el („[miután a paraszt és a ház asszonya házasok és éjszakát ugyanabban az ágyban fektüdtek, akkor a férfi a nő *målsmanja*, és jogosult perelni és perben megfelelni helyette, és nem előbb]” MEST G VIII., csaknem szó szerint a MEL G IX. alapján; a *målsman* kb. szóvivő).

⁶⁴ „han skall giva liv för liv” (MEL 221.)

⁶⁵ Wessén tárgyi jegyzete (MEL 237.), a törvényszöveg: „amint korábban megmondattott”.

⁶⁶ Tehát például, ha valaki leesik egy fáról és agyonüti az az alatt állót, vagy ketten fát vágnak, és a fa rájuk vagy csak az egyikükre dől stb., e fejezet tárgyalja a háziállat által elkövetett emberölést is.

